

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף מג

מר (= שם החכם) **ממשכי** (= שם מקום) הביא תכלת בתקופתו של רב אחאי, בדקו את התכלת בבדיקתו של רב יצחק בריה דרב יהודה והתקלקל המראה שלה, אח"כ בדקו אותה בבדיקתו של רב אדא והשתנה לטובה.

חשבו החכמים לפסול אותה, אמר להם רב אחאי, א"כ היא לא תכלת בגלל בדיקתו של רב יצחק בריה דרב יהודה, ולא קלא אילן בגלל בדיקתו של רב אדא, אז מה היא? אלא משמע שדברי רב יצחק בריה דרב יהודה ורב אדא נאמרו יחד, כלומר שרב יצחק בריה דרב יהודה ורב אדא לא נחלקו זה על זה, וכאשר בדקנו בבדיקתו של רב יצחק בריה דרב יהודה ולא התקלקל המראה שלה הרי היא כשרה, ואם התקלקל המראה שלה בודקים אותה בבדיקתו של רב אדא בשאור קשה, ואם המראה שלה משתנה לטובה הרי היא כשרה, ואם השתנה לרעה הרי היא פסולה.

רבי מני היה מדקדק וקונה מן המומחה, לפי שהחמיר כברייטא לעיל שטעימה פסולה, ולכן קנה רק ממומחה היודע שטעימה פסולה, אמר לו זקן אחד - כך עשו הדורות הקודמים והצליחו בעסקיהם.

*

ת"ר, הלוקח טלית מצוייצת מן השוק מישראל הרי היא בחזקתה: שאם הישראל מחוזק בחזקת כשרות הטלית כשרה, ואם הוא מחוזק כפסול הטלית פסולה. ואם קנה **מן העובד כוכבים** הדבר תלוי, שאם קנה **מן התגר** (= סוחר) **כשרה**, כיון שלא מוכר פסולה, לפי שלא שווה לו שיגלו שמכר פסולה ואז יותר לא יקנו ממנו, ולכן הוא קונה כשרה מישראל ומוכר, אבל אם קנה **מן ההדיוט פסולה**, שמא הוא צבע אותה והיא צביעה שלא לשמה. **ואע"פ שאמרו אין אדם רשאי למכור טלית מצוייצת לעובד כוכבים עד שיתיר ציציותיה** (= שיוציא את חוטי הציצית ממנה), וא"כ לא יתכן שגוי תגר מוכר ציצית כשרה, בכל זאת מותר לקנות מתגר גוי לפי שאנו אומרים שהתגר קנה אותה מישראל.

שאלה: מאי טעמא? מדוע אסור למכור טלית מצוייצת לגוי עד שיתיר ציצותיה?

תשובה: **הכא תרגימו משום זונה:** כאן (בבבבל) ביארו שהטעם הוא שמא תהיה זונה ישראלית שתחשוב שהגוי הוא ישראל כיון שיש לו ציצית והיא תיבעל לו, והיא עוברת בכך על איסור תורה של "וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם". פירוש נוסף: שמא תהיה זונה גויה ויביא לה גוי את הציצית בשכר הזנות, והיא תשקר ותאמר שפלוגי ישראל הביא לה את הציצית, ויבואו לחשוך בו לשווא שזינה עימה.

רב יהודה אמר: הטעם הוא שמא יתלווה ישראל עם גוי שלובש ציצית ללכת עימו, כי יחשוב שהוא יהודי, והגוי יהרוג אותו בדרך.

*

רב יהודה רמי תכילתא לפרזומא דאינשי ביתיה: רב יהודה היה מטיל ציצית בבגד שלובשת אשתו. **ומברך כל צפרא להתעטף בציצית:** ועוד דבר היה עושה, כשהיה מתעטף בטליתו בכל ובוקר בוקר היה מברך 'להתעטף בציצית'.

קושיא: **מדרמי, קסבר מצות עשה שלא הזמן גרמא הוא, אמאי מברך כל צפרא וצפרא?** אם הוא היה מטיל ציצית בבגד של אשתו, נמצא שהוא סבר שאשתו חייבת בציצית, וא"כ לשיטתו מצות ציצית היא מצות עשה שלא הזמן גרמא (= נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, דהיינו ממצוות שתלויות בזמן, ויבואר להלן), לפי שזמן מצות ציצית הוא בין ביום ובין בלילה, וא"כ קשה מדוע הוא בירך בכל בוקר 'להתעטף בציצית'? והרי היה עליו לברך רק בפעם הראשונה שהוא לובש את הציצית, ומכאן והלאה הכל נחשב כיום אחד ארוך, שהרי הלילה לא מפסיק בין הימים, כיון שגם בלילה הוא חייב בציצית לשיטתו.

תירוץ: **כרבי וכו':** הוא סבר כרבי, וכפי שלמדנו בכרייתא שרבי סובר שבכל פעם שחוזר ומניח תפילין צריך לברך, ולכן גם הוא חזר וברך בכל פעם שלבש את הציצית בבוקר.

קושיא: **אי הכי כל שעתא נמי:** א"כ שיברך בכל פעם ביום כשהוא לובש ציצית, ומדוע בירך רק בבוקר?

תירוץ: **רב יהודה איניש צניעא הוה, ולא שרי ליה לגלימיה כוליה יומא:** רבי יהודה היה איש צנוע, ולא הסיר את טליתו באמצע היום, ולכן בירך רק בבוקר.

שאלה: **ומאי שנא מצפרא?** מדוע הוא בירך רק בבוקר ולא בשעה שקם לפנות בוקר ללמוד תורה?

תשובה: **כי משני מכסות לילה לכסות יום**: היו לו שני טליתות מצוייצות (= עם ציצית), אחת ליום ואחת ללילה, וכשהוא קם משנתנו לפנות בוקר עדיין לבש את הטלית של הלילה, ורק כשהגיע הבוקר פשט את הטלית של הלילה ולבש את הטלית של יום ובירך.

*

ר"ש פוטר כנשים מפני שמצות עשה שהזמן גרמא הוא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות: ציצית היא 'מצות עשה שהזמן גרמא', כיון שלדעת ר"ש כלילה לא חייבים בציצית, ורק ביום הוא זמן ציצית, וא"כ מצות ציצית היא מצוה התלויה בזמן (= רק ביום), ונשים פטורות.

הגמ' מבארת את הברייתא:

אמר מר הכל חייבין בציצית כהנים לויים וישראלים. פשיטא דאי כהנים לויים וישראלים פטירי, מאן ליחייב? אם כהנים לויים וישראלים פטורים בציצית, אז מי חייב? וא"כ זהו דבר פשוט שהם חייבים, ומדוע הברייתא אמרה זאת?

תשובה: **כהנים איצטריכא ליה**: החידוש הוא שכהנים חייבים בציצית, שכיון שנאמר **"לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו. גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה"**, היה מקום לומר שרק מי שנאסר בכלאיים חייב בציצית, אבל כהנים שהותר להם כלאיים באבנט (של בגדי הכהונה) פטורים מציצית, לכך אמרה הברייתא שהם חייבים, לפי שכל מה שהותר להם ללבוש כלאיים הוא רק בזמן העבודה במקדש, אבל שלא בזמן העבודה אסור להם, ולכן הם חייבים בציצית.

למדנו בברייתא הנ"ל - **ר"ש פוטר כנשים. מאי טעמא דר"ש?** טעמו של ר"ש הוא כפי שלמדנו בברייתא - נאמר בתורה **"והיה לכם לציצית וראיתם אתו"** וזה בא למעט בגד של לילה שפטור מציצית כיון שאתה לא רואה אותו.

אתה אומר פרט לבגד לילה או אינו אלא פרט לבגד של סומא (= עיוור שלא רואה את הבגד)? כשהפסוק אומר **"גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר"**

תְּכַסֶּה בָּהּ" הרי הפסוק בא לרבות בגד של סומא, וא"כ הפסוק "וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ" בא למעט בגד לילה שפטור.

ומה ראית לרבות כסות סומא ולמעט כסות לילה? מרבה אני כסות סומא שאחרים רואים אותה וממעט אני כסות לילה שאחרים לא רואים אותה.

ורבנן - האי "אשר תכסה בה" מאי עבדי ליה? רבנן הסוברים שאשה חייבת בציצית, כי כסות לילה חייבת בציצית, ואם כן ציצית אינה מצות עשה שהזמן גרמא. ואם כסות לילה חייבת כל שכן שסומא חייב בציצית (כי בלילה אף אחד לא רואה, ואילו סומא רק הוא לא רואה אבל אחרים רואים).

ואם כן מה הם ידרשו מהפסוק "אשר תכסה בה" (שרבי שמעון דרש ממנו כסות סומא)?

תשובה: מיבעי להו לכדתניא וכו': מהפסוק "על ארבע כנפות כסותך" לומדים שרק טלית בעלת ארבע כנפות חייבת בציצית, ולא טלית בעלת שלש כנפות ופחות. אבל טלית בעלת חמש כנפות ויותר חייבת. שואלת הברייתא: **אתה אומר 'ארבע ולא שלש', או אינו אלא ארבע ולא חמש?** ומדוע אתה מעדיף לדרוש מהפסוק כך ולא כך? ומשיבה: **כשהוא אומר "אשר תכסה בה" הרי בעלת חמש אמור. ומה אני מקיים "על ארבע"?** **ארבע ולא שלש!** שואלת הברייתא: **ומה ראית לרבות בעלת חמש ולהוציא בעלת שלש?** ומשיבה: **מרבה אני בעלת חמש שיש בכלל חמש ארבע, ומוציא אני בעלת שלש שאין בכלל שלש ארבע:** יותר מסתבר למעט בעלת שלוש כנפות כי כתוב "ארבע כנפות", ולרבות מ"אשר תכסה בה" בעלת חמש, כי בחמש כנפות כלולות ארבע כנפות. והיינו שהפסוק מתכוון למינימום ארבע כנפות. אבל אם היינו אומרים הפוך שבעלת חמש פטורה ובעלת שלוש חייבת, יהיה קשה מהפסוק "ארבע כנפות".

ורבי שמעון, מאשר נפקא וכו': אבל רבי שמעון (שלומד מ"אשר תכסה בה" לסומא), לומד שטלית בעלת חמש כנפות חייבת מהמילה "אשר". אמנם רבנן סוברים שאי אפשר ללמוד מהמילה "אשר".

שאלה: **ורבנן, האי "וראיתם אותו" מאי עבדי ליה?** והרי הם מחייבים ציצית בכסות לילה. **תשובה:** מיבעי להו לכדתניא. "וראיתם אותו וזכרתם" ראה מצוה זו וזכור

מצוה אחרת התלויה בו. ואיזו זו? זו קרית שמע. דתנן 'מאימתי קורין את שמע בשחרית? משיכיר בין תכלת ללבן': כשרואים את הגוונים בציצית, נזכרים במצוה אחרת שמתחייבים בה באותו הזמן, שהיא מצות קריאת שמע.

ותניא אידך. "וראיתם אותו וזכרתם" ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת הסמוכה לה. ואיזו? זו מצות כלאים. דכתיב "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו גדילים תעשה לך": כשרואים את הכלאיים בציצית (התכלת מצמר והלבן מפשתים) נזכרים שיש איסור כלאיים, ורק בציצית הותר האיסור.

תניא אידך. "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'" כיון שנתחייב אדם במצוה זו נתחייב בכל מצות כולן. ור"ש היא דאמר מצות עשה שהזמן גרמא היא: מצות ציצית מתחילה מיד כשמאיר היום, ומאותו הרגע אדם מתחייב בכל המצוות שבמשך היום. והיינו אליבא דרבי שמעון הסובר שמצות ציצית היא מצות עשה שהזמן גרמא ופטורים ממנה כלילה.

תניא אידך. "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'" שקולה מצוה זו כנגד כל המצות כולן: כפי שלומדים מהפסוק. ויש גם רמז בציצית לתרי"ג מצוות. כי 'ציצית' בגמיטריא 600 + 8 חוטים + 5 קשרים = 613.

ותניא אידך. "וראיתם אותו וזכרתם ... ועשיתם" ראייה מביאה לידי זכירה, זכירה מביאה לידי עשייה.

ורשב"י אומר - כל הזריז במצוה זו זוכה ומקבל פני שכילה. כתיב הכא "וראיתם אותו" וכתוב התם "את ה' אלקיך תירא **ואתו תעבוד**"

תנו רבנן. חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצוות ... ועליהן אמר דוד "שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך": כי הם מסוככים בשבע מצוות. שהם, שתי תפילין ארבע ציציות ומזוזה.

ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה! וכיון שנזכר במילה שבבשרו, נתיישבה דעתו. לאחר שיצא אמר עליה שירה. שנאמר "למנצח על השמינית מזמור לדוד", על מילה שניתנה בשמיני: ברית מצוותה ביום השמיני ללידה.

רבי אליעזר בן יעקב אומר ... הכל בחיזוק שלא יחטא: כלומר הוא נמצא במצב חזק ששומר עליו לא לחטוא. כי שלושת המצוות הללו (תפילין ציצית ומזוזה) הם כמו 'חוט משולש' שלא במהרה ינתק. ונאמר "חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם" יש מלאך השומר על היראים שמסבכים את עצמם במצוות, והוא מחלץ אותם מהחטא. [הרמב"ם מבאר שהתפילין הציצית והמזוזה, מזכירים לאדם את הקב"ה ואת אהבתו, והם המלאכים שמצילים אותו מלחטוא].

תניא. היה ר' מאיר אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין? מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד. שנאמר וכו': הברייתא מביאה את המקור לכך שרקיע דומה לכסא הכבוד. מהפסוק "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר" לומדים שרקיע דומה לאבן ספיר, ומהפסוק "כמראה אבן ספיר דמות כסא" לומדים שאבן ספיר דומה לכסא הכבוד. (ואכן בגמרא בחולין הגירסה 'ורקיע דומה לאבן ספיר ואבן ספיר דומה לכסא הכבוד').

[המפרשים מבארים שכאשר מסתכלים בתכלת נזכרים בניסים שנעשו לנו על הים, ונזכרים בכך שהקב"ה הרכין את שבעת הרקיעים על הר סיני כשנתן לנו את התורה, ונזכרים בשני לוחות הברית העשויות מאבן ספיר. (ע"פ רש"י, ריטב"א, משנת רבי אליעזר)]

תניא. היה רבי מאיר אומר, גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת: גדול העונש למי שלא מטיל חוטי לבן בטליתו, יותר ממי שאבן מטיל חוטים של תכלת. כי התכלת היא דבר יקר והחוט הלבן הוא זול.

תניא. היה רבי מאיר אומר, חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום. שנאמר "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך": ו"מה" נדרש כ"מאה".

רב חייא בריה דרב אויא: בשבת ויו"ט יש תפילות שמו"ע קצרות יותר, ולכן חסרות ברכות למנין המאה. ועל כן הוא היה משלים את הברכות על ידי הרחת בשמים ואכילת מגדנות.

תניא. היה ר"מ אומר חייב אדם לברך שלש ברכות ... 'שלא עשאני בור': כלומר עם הארץ.

רב אחא בר יעקב: שמע את בנו מברך את הברכה הזו, ואמר לו עד כדי כך אתה משבח את עצמך שאתה לא עם הארץ? כלומר הברכות הם רק על מה שהקב"ה נותן לך. כגון שהקב"ה ברא אותך יהודי, וברא אותך זכר החייב במצוות יותר מאשה. אבל זה שאתה לא בור זה תפקיד שלך לעמול וללמוד (ע"פ קרן אורה). [פירוש נוסף - הרי גם עם הארץ חייב במצוות כמוך ואין שייך על זה ברכה, מה שאין כן גוי ואשה].

אמר לו בנו אם כן מה אני אברך במקום זאת כדי להשלים את השלוש ברכות שאמר רבי מאיר? אמר לו רב אחא בר יעקב תברך "שלא עשאני עבד".

שאל אותו בנו הרי זה כמו אשה, כי עבד חייב במצוות כאשה. אמר לו רב אחא עדיין עבד מזולזל יותר מאשה כי הוא לא בן חורין, (וכן אין לו יחוס, והוא חשוד על הגזל, ואסור לו להתחתן עם ישראלית (ב"י סימן מו)).